

Metodološki premislek ob raziskovanju študentskega bojkota

ANDREJ LUKŠIČ

Pričujoči tekst se spoprijema s problemom zapopadanja političnega procesa skozi razmišljanje o predmetu samem na primeru študentskega bojkota stanarin iz leta 1985.

Spodbudo za preiščanje o metodi sem dobil na eni strani v diskusiji o poročilu raziskave o študentskem bojkotu, ki je porodila nasprotujoča si stališča o načinu raziskovanja političnih procesov, in na drugi strani v lastni izkušnji, ki je izhajala iz dotedanega raziskovanja študentskega bojkota. Z modelom selektivnosti političnega sistema, ki smo ga doslej uporabljali v raziskovanju študentskega bojkota, namreč nismo mogli zajeti konfliktnosti in večplastnosti študentskega bojkota.

Diskusijo o metodološki pomankljivosti poročila je začel A. Rus in kasneje je njegovi kritiki pritrdila tudi E. Strgar (str.36), ki sta zavzela stališče, da je glavna pomanjkljivost poročila v tem, da niso navedene metode, po katerih je bilo posamezno področje v raziskavi analizirano. Vztrajala sta, da je treba pri analizi študentskega bojkota izhajati iz v naprej danih metod, in predlagala metodo vzorčenja in anketiranja udeležencev bojkota, metodo zbiranja gradiva in metodo analize pričevanj udeležencev bojkota (str.17/18). Po prepričanju A.Rusa zapisniki nimajo raziskovalne vrednosti (str.17), saj ne omogočajo odkriti "konfliktov med organizacijami"(str.30) Drugo veliko pomanjkljivost pa sta diskutanta videla v tem, da je odsoten "analitski okvir, ki bi omogočil, da hitro prideš skozi gradivo"(str.30).

Diskusija se v nadaljevanju ni več razvijala v smeri odkrivanja metodoloških in drugih pomanjkljivosti poročila, pač pa je v ospredje preiščanja stopila stiska, ki jo je doživljal raziskovalec zaradi predmeta svojega raziskovanja.

O tej je prvi spregovoril I. Lukšič (str.19-24). Med drugim je omenil, da je že pri zbiranju gradiva naletel na nepremostljive težave, ki so jih povzročali predvsem neposredno vključeni v bojkot, torej tisti, ki so bili predmet raziskave. Njegova diskusija je s tem spodbudila ostale k razmišljanju o predmetu, v katerem so videli glavni vir vseh metodoloških težav, ki so rezultirale tudi v poročilu.

Tako je R. Močnik ugotovil, da "pomanjkljivost te raziskave mogoče izvira iz predmeta same raziskave" (str.32), namreč objekt je "neverjetno zahteven in ga morate konstruirati na način legitimnega znanstvenega postopka s spretno kombinacijo..." zapisnikov in liričnih izjav udeležencev"(str.34). V nasprotju z A. Rusom pa meni, da so zapisniki ustrezen vir za odkrivanje konfliktov, saj "v nazaj pokažejo, kakšne odločitve so zares padle na raznih forumih, sestankih..., neglede na to, kaj so akterji takrat mislili, da so sklenili" (str.33). Iz vsega tega pa je treba narediti koncept, pravi, saj ti "ne ležijo že tu pripravljene"(str.33). To je po njegovem pravzaprav naloga znanosti.

A. Klemenc je videl ravno v odsotnosti "trdnega metodološkega pristopa"(str.37) največjo prednost pričujoče raziskave, ker taka ponuja možnost, da se "problemi evaluirajo teoretsko in metodološko dosledno stvari sami" (str.38).

D. Zadnikar je opozaril, da je "vprašanje možnosti in nemožnosti raziskovanja sredi nasledkov samega dogajanja" vezano na "zainteresiranost, vpletenost in vpetost samih akterjev". Od tu potem "izhaja nujnost artikulacije v čisto ekspresivni formi" na eni strani, na drugi pa obstajajo in so na razpolago "neekspresivni zapisniki". Zaključil je z mislijo, da, ko reflektiramo to izhodišče, nam seveda ostane samo še razmišljanje o metodi.

Tudi dr. B. Debenjak je na koncu diskusije ponovil, da je "predmet sam tisti, ki je vir vseh težav", ker se "še ni v zadostni meri sam konstituiral"(str.41). Ni še jasno, kdo je bil dejansko subjekt udejanjanja interesov mladih in kdo ne, kdo je imel odločilno besedo pri tem, kakšen je bil dejanski domet posameznega udeleženca ali organa in da se šele v nazaj pokaže "kaj so udeleženci mislili, da hočejo, in kaj so dejansko hoteli"(str.42).

Predloženo raziskovalno poročilo je seveda obtičalo samo na nivoju zbranega gradiva (narejena je bila kronologija dogodkov po zapisnikih raznih političnih in samoupravnih organov in izjave udeležencev, ki so imeli v bojkotu eno od vodilnih vlog) in spodletele analize selekcije političnega sistema s pomočjo modela, povzetega po teoretski raziskavi M. Mačka.

Glavni problem je torej ostal: kako organizirati gradivo, kako ga obdelati in kako predstaviti.

Izhodišče nadaljnjega premišljanja je bila odločitev, da bom sledil logiki zbranega gradiva in na tej osnovi izdelal predmetu ustrezen referenčni okvir in metodološko obdelavo.

Svoje razumevanje razmerja med subjektom, metodo in objektom sem utemeljil na interpretaciji Heglove Fenomenologije duha.

Če je v predheglovskem času metoda spadala izključno na stran subjekta in ni bila zavezana predmetnosti, torej je bila le v zunanjem odnosu do konkretnosti, bila je torej sam svoj svet, ki je postavljen med spoznavajoči subjekt in objekt, se s Heglovo zastavitvijo problema razmerje obrne. Nimamo več opraviti s tremi ločenimi in med seboj izoliranimi momenti v spoznavnem procesu, pač pa struktura delitev postane razumljena kot eno-v-sebi strukturirano. Metoda ni več vezana izključno na stran subjekta in ni zunanja objektu, pač pa je razvita iz objekta, je zavezana objektu, je logika objekta samega, metoda postavi predmet in je po njem postavljena.

Seveda posel postavitve predmeta po metodi in metode po predmetu opravi subjekt, ki pa je kot spoznavajoči subjekt vedno konkretni individuuum in kot je zato konkretni individuuum vedno tudi objekt drugemu spoznavajočemu subjektu. Tako triada subjekt-metoda-objekt niso med seboj ločene in izolirane entitete, ki so le v zunanjem odnosu, pač pa se spoznavajoči subjekt prepusti objektu zato, da bi odkril njegovo notranjo logiko, torej prišel do metode, in da bi po njej postavil sam objekt, katerega del je tudi on sam.

Izhodišče spoznavajočega subjekta je tisto, kar obstaja, realno konkretno. To realno konkretno mora na nek način sam zamejiti in meje argumentirano utemelji. Nato mora odgovoriti na vprašanje, kako naj si prisvoji omejeno realno konkretno, da bo postalo "za njega". Za to "prisvajanje" ima vedno na razpolago določene materialne vire in pa zavest soljudi o tem realnem konkretnem. Za obdelavo materialnih virov in zavesti soljudi o tem realnem konkretnem je sodobna metodologija razvila vrsto postopkov, ki odpirajo tudi možnost matematizacije družboslovja. Po obdelavi podatkov se mora spoznavajoči subjekt spustiti na teren abstrahiranja, ki ni le opuščanje realnosti (posploševanje na osnovi pojavov), pač pa je transcendenca realnosti: oblikuje pojme, s katerimi zagrabí konkretno realno. Ti pojmi seveda niso zvedljivi na omejeno konkretno realno in to konkretno realno tudi ni zvedljivo na pojem. Na tej ravni začne spoznavajoči subjekt oblikovati red pojmov tako, da lahko iz najbolj abstraktnega pojma razvije vse ostale bolj konkretne. Na koncu lahko oblikuje totaliteto organske celote, omejeno realno konkretno, zapopadeno v pojmu.

Ta pot spoznavnega procesa torej predpostavlja, da individualna skušnja in individualna resnica o nekem realnem konkretnem ne sovпада z resnico celote. To sicer ne pomeni, da individualna resnica ni resnična, je prava zavest spremljenih družbenih razmerij, o katerih govori resnica celote. Naloga znanosti ni v tem, da razlaga pojavne oblike induktivno, pač pa da priznava distinkcijo med individualno resnico in resnico celote, da priznava distinkcijo med navideznim gibanjem, ki se prikazuje individualni zavesti in ki jo ta zapopade neposredno čutno, in realnim gibanjem, ki je dano le posredno, preko pojmov, da priznava razliko med zunanjim in notranjim, ker ta distinkcija šele postavi teren znanosti, ker omogoči, da pojavne forme zvedemo na notranjo enotnost, ki postane potem izhodišče za razlago konkretnih pojavnih form in merilo za spreminjanje konkretno realnega.

S tem metodološkim premislekom začnjam razpravo o študentskem bojkotu.

Analiza študentskega bojkota bo temeljila na ločevanju med dvema postopkoma znanstvenega proučevanja, ki se bistveno razlikujeta po logiki: gre za raziskovanja (Forschung) na eni strani in za prikazovanje (Darstellung) na drugi strani. O slednjem v tem tekstu ne bo govor, ker raziskava še ni dokončana.

Raziskovanje študentskega bojkota terja, da se je treba polastiti konkretnega materiala do podrobnosti. Ker se zdi, da je tega materiala ogromno, si moramo najprej odgovoriti na vprašanje, kaj je za analizo študentskega bojkota "konkretni material".

Razmišljanje na to temo začenjamo s problemom rekonstrukcije same proglasitve študentskega bojkota 1.5.1985. Za to se lahko opremo na pisne virov, ki so jih napisali študentje sami (zapisnik sestanka, kjer so sprejeli odločitev o bojkotu, razni plakati, ki so izražali študentske zahteve, sporočilo javnosti itd.), na pisne virov, ki so jih napisali drugi (novinarski članki, radijske in televizijske oddaje itd.) in na izjave študentov (tistih, ki so sprejeli odločitev o bojkotu, in tistih, ki niso bili neposredno pri odločitvi), ki so jih dali raziskovalcu po določenem času (avtorizirani intervjuji).

Pomen omenjenih virov je za rekonstrukcijo dogodka seveda različen. Največjo težo imajo pisni viri, ki so jih napisali študentje, tj. zapisnik sestanka, plakati, proglaš. Ti dokumenti so nastajali v bojkotu in zato govorijo bojkot sam, niso bojkotu nekaj zunanjega, zato izražajo in ohranjajo duh bojkota za prihodnost. Tudi pisni viri, ki so jih pisali drugi (javni mediji), izražajo na nek način duh bojkota in sploh duh tistega časa, saj so bili pisani v času trajanja bojkota, toda od zunaj, pisali so o bojkotu, o nečem, kar je bojkotu vnanje.

Na povsem drugi ravni so seveda izjave študentov, ki so odločitev o bojkotu sprejeli, ali/in tistih, ki pri odločitvi niso bili neposredno poleg. Izjave teh študentov so zabeležene po neki časovni distanci za raziskovalne namene. Že sama časovna distanca pa v izjavo vnaša dodatne elemente (spomin je opešal, dogodek dobiva skozi čas drugačno interpretacijo itd.).

Vsak udeleženec ima svoje videnje dogodka, v katerem je sodeloval kot soakter, ki ga skozi čas spreminja pač glede na spomin in spremembe po tem dogodku. Ko na neki časovni točki raziskovalec zabeleži te individualne interpretacije dogodka, se pokaže, da imajo akterji različna videnja, različne interpretacije istega dogodka. Z javno objavo v medijih ali s kakšno drugo obliko soočanja, npr. z organizirano diskusijo, se individualne interpretacije o istem predmetu soočijo s sebi različnimi interpretacijami istega dogodka. Na tej točki si akterji in tudi ostali opazovalci postavijo vprašanje, kaj je resnica, katera individualna interpretacija dogodka je praviša. Soočanje interpretacij in vprašanje resnice vzpostavi strukturo konfliktnega polja, na katerem se začne bitka za "pravo" interpretacijo med nosilci individualnih interpretacij istega dogodka. Ta boj je strukturo določen in ga je mogoče formalno opisati. Nosilec individualne interpretacije istega dogodka lahko zavzame pri ocenjevanju drugih individualnih interpretacij naslednje pozicije:

znotraj polja kritike so vse druge interpretacije, zunaj tega polja ostane le njegova interpretacija;

znotraj polja kritike je le njegova interpretacija, zunaj njega pa ostanejo vse ostale interpretacije;

znotraj polja kritike se znajdejo vse interpretacije.

Vse tri pozicije nosilca individualne interpretacije dogodka se prepletajo z vsemi tremi pozicijami vseh ostalih nosilcev individualne interpretacije istega dogodka.

Nosilec svojo interpretacijo oblikuje glede na strukturo mesto, ki ga je imel v času dogodka, in glede na svoje sposobnosti razumevanja tega dogodka. Konflikt, ki je nastal zaradi različnih individualnih interpretacij istega dogodka, je tako preplet različnih nivojev zavesti, tj. interpretacij.

Rezultat konflikta je za vsakega udeleženca posebej "zlom" njegove interpretacije. V času trajanja konflikta se vsakomur pred njegovimi lastnimi očmi korak za korakom ruši

njegova interpretacija dogodka, s katero je vstopil v konflikt. Po konfliktu in že za časa njegovega trajanja lahko v svojo interpretacijo dogodka všteje tudi druge interpretacije in še sam konflikt. Če to naredi, se dokoplje do svoje refleksije dogodka, ki presega njegovo prvotno interpretacijo dogodka.

Konflikt pa je manj travmatičen in zelo poučen za tiste, ki so od zunaj opazovali potek celotnega konflikta. Seznanjeni so z različnimi individualnimi interpretacijami istega dogodka in si lahko na osnovi tega skonstruirajo svojo resnico o tem istem dogodku. Njihova pozicija je seveda drugačna od tistih, ki so dogodek neposredno oblikovali. Prvi so v substancialnem, drugi pa v refleksivnem odnosu do dogodka, prvi interpretirajo le dogodek, ki so ga sooblikovali, drugi pa interpretirajo interpretacije tega dogodka. Ker jim dogodek sam ni neposredno dan, da bi ga mislili, so interpretacije edini način, da pridejo do vedenja o tem dogodku.

Za analizi bojkota so torej na razpolago viri, ki so substancialne narave in govorijo bojkot sam, in viri refleksivne narave, ki jih lahko razdelimo na interpretacije, ki so bile narejene sproti, in interpretacije ter refleksije, ki so nastale po določenem času.

Viri substancialne narave (dokumenti: zapisniki, slikovni material) omogočajo, da rekonstruiramo ogrodje ali dele ogrodja dogodka, viri refleksivne narave pa še dodatno izpopolnijo podobo dogodka. Na tak način se konstruira podoba dogodka, ki je "za nas", dogodek je zapopaden v pojmu in kot tak je ohranjen našim zanamcem kot resnica dogodka. Celotna rekonstrukcija temelji na dokumentih in dejstvih, ki so se izpričali in prečistili v konfliktu med različnimi individualnimi interpretacijami dogodka. S tem smo dobili celostno podobo dogodka, zapopadli smo ga v njegovi totaliteti.

Rekonstrukcija obdobja

Z rekonstrukcijo enega dogodka, v našem primeru proglasitev študentskega bojkota, pa še ne povemo ničesar, zakaj je do tega dogodka sploh prišlo. To vprašanje nas napoti na rekonstrukcijo vseh dogodkov pred njim, v našem primeru pred 1.5.1985. Ko potujemo po časovni osi nazaj, se zastavi vprašanje, kje se zaustaviti, kje postaviti časovni rez, katere dogodke še vzeti v rekonstrukcijo in katere ne več. To vprašanje je odločilno za določitev "konkretnega materiala", ki se ga je treba do podrobnosti polastiti. Zagotovo je vsaka določitev časovne točke po svoji naravi arbitrarna in na nek način zabrisuje kontinuiteto z dogodki pred njo.

Pri analizi bojkota moramo vpeljati razlikovanje med kolektivno zavestjo političnih in samoupravnih organov in kolektivno zavestjo študentskih in drugih skupin, ki so se oblikovale v času pred bojkotom. Razlikovanje je potrebno zato, ker se kolektivni zavesti oblikujeta na različne načine in ker sta podvrženi različnim pogojem samooblikovanja.

Kolektivna zavest v samoupravnih in političnih organih se oblikuje na formalnih sestankih in se na nek način beleži v zapisnike v obliki sklepov. Nosilci te zavesti so člani določenih organov, ki pa so podvrženi formalnim kriterijem in merilom kadrovske politike. To pomeni, da je njihovo članstvo v organu časovno določeno. Po preteku mandata in z njihovim odhodom se lahko popolnoma izgubi kolektivna zavest organa, obenem pa se prekine kontinuiteta dela tega organa. Da bi se izognili takšnim radikalnim rezom pri delu posameznih organov, mora modrost kadrovske politike poskrbeti, da v

organu ostane določeno število starih članov, nosilcev kolektivne zavesti, pa ne spet toliko, da bi tu preprečevali diskontinuirano delo tega organa. Izguba kolektivne zavesti je lahko za delo organa usodnega pomena, saj lahko z vsako novo neizkušeno kadrovske garnituro ponavlja iste napake in sprejema iste sklepe. To pa pomeni, da učni proces za organ kot celoto traja eno samo mandatno obdobje, ker se izkušnje ne kumulirajo.

Kolektivna zavest določenega organa se zapiše ne samo vsakokrat po sestanku v zapisnik, pač pa tudi v poročila o enoletnem delu in v poročila o delu v mandatnem obdobju. Toda za nove člane zapisana kolektivna zavest ne pomeni tistega, kar pomeni za stare člane.

Novi in stari člani morajo znova prehoditi pot, po kateri se oblikuje nova kolektivna zavest organa kot ustrezna kombinacija izkušenj dosedanjega dela in novosti. Zato lahko rečem, da so ravno kadrovske spremembe v teh organih tiste, ki ohranjajo ali prekinjajo kolektivno zavest dela določenega organa. S tem je povezana druga težava pri določitvi časovnega reza.

Samoupravni in politični organi se kadrovske neistočasno spreminjajo, zato v njih odkrivamo različno kontinuiteto kolektivne zavesti. To za našo raziskavo pomeni, da ni mogoče za vse organe postaviti iste časovne točke. Če pa to storimo, se znajdemo v situaciji, ko imamo na arbitramo določeni katerikoli časovni točki opraviti z različnimi kolektivnimi zavestmi samoupravnih in političnih organov (ene so kontinuirane, druge pa sploh še niso oblikovane).

Kolektivna zavest študentskih in drugih skupin, ki so se oblikovale pred bojkotom, pa je bila podvržena drugačni logiki, neformalnemu kriterijem. Oblikovala se je na osnovi določenega problema, ki ga je bilo treba razrešiti. Ta zavest se ni neposredno zapisala v zapisnike, poročila itd., pač pa je zapisana v našem primeru v časopisnih člankih, ki so jih pisali študentje sami, in posredno v zapisnikih organov, kolikor so nosilci te zavesti sodelovali pri sprejemanju sklepov na sestankih samoupravnih ali političnih organov.

V raziskavi študentskega bojkota stanarin smo se odločili za arbitrami časovni rez na točki, kjer se je zamenjala glavnina vodstva UK ZSMS in kjer se je kadrovske korenito prenovila vsa delegatska struktura študentov v samoupravnih in političnih organih na univerzi in v študentskem centru. (Gre za programsko volilno konferenco UK ZSMS v decembru 1984.) Na tej točki je torej prišlo do generacijske "zamenjave študentskih predstavnikov" v mikropolitičnem sistemu. S to zamenjavo se je sočasno prekinila kolektivna zavest v organih o tem, kaj so bivši predstavniki študentov že dotodaj naredili in dosegli v organih, kjer so delovali, in kaj so organi v zvezi s tem že ukrenili.

Korenita kadrovska zamenjava in s tem povezana prekinjena kontinuiteta kolektivne zavesti v organih sta imeli nujno za posledico, da so novi predstavniki študentov morali stopiti za korak ali dva nazaj, kar pomeni, da so se morali ponovno poučiti tudi o tistem, kar so vedeli že njihovi predhodniki. To učenje pa se je odvijalo ravno v času intenzivnega spreminjanja študentskega položaja v celoti.

Z določitvijo časovnega reza smo tako določili obdobje od decembra 1984 do 1.5.1985, ki ga je treba na osnovi "konkretnega" materiala zapopasti do podrobnosti. Tu si ponovno postavljamo vprašanje, "kaj je konkretni material" za rekonstrukcijo tega

obdobja. Na razpolago imamo dokumente, tj. zapisnike samoupravnih in političnih organov, ter pisne prispevke, ki so jih pisali študentje sami in jih objavljali v brošurah, v časopisih in v drugih javnih medijih, oboje je po svoji naravi substancialni vir. Ob tem imamo na razpolago še pisne prispevke v javnih medijih in izjave udeležencev v študentskem bojkotu. Po svoji naravi, kot smo že omenili, so to reflektivni viri.

Zapisniki samoupravnih in političnih organov so temeljni dokument za rekonstrukcijo zgoraj označenega časovnega bloka. Toda pri analizi študentskega bojkota stanarini je treba vnesti nove selekcijske kriterije za dokumentacijo.

Prvi tak kriterij se veže na zapisnike organov, oziroma, odgovoriti je treba na vprašanje, katere zapisnike in od katerih organov je treba vzeti kot "konkretni material". Za analizo študentskega bojkota pridejo v poštev samo zapisniki tistih organov, ki so sprejemali odločitve, neposredno vezane na študentsko populacijo v zgoraj omenjenem časovnem bloku. Po drugi strani pa tudi vsi zapisniki teh organov niso vezani samo na probleme, ki jih je izpostavil študentski bojkot. Namreč, za analizo bojkota nas zanimajo samo tiste vsebinske točke v zapisnikih teh organov, ki bi pokazale na genezo problemov, ki so jih študentje izpostavili 1.5.1985.

Tako selekcionirane zapisnike se mora nato razvrstiti v časovni blok in dobimo kronologijo sklepov določenih organov v določenem časovnem bloku na določeno vsebino. Na osnovi tega že lahko dobimo ne več fragmentarno, pač pa sintetizirano podobo poteka odločitev. Ta sinteza je šele navidezna, saj sklepi še stojijo drug ob drugem in jih povezuje le časovna linearnost. Iz te kronologije se še ne da sklepati na duh predbojkotnega obdobja, čeprav ta že na nek način sili na dan.

Duh predbojkotnega obdobja je mogoče rekonstruirati skozi rekonstrukcijo dveh nivojev:

1) z rekonstrukcijo vsebinskega nivoja, ki se nanaša na vsebinsko analizo sklepov določenih organov, selekcioniranih na zgoraj omenjeni način;

2) z reprodukcijo proceduralnega nivoja, ki se nanaša na analizo postopkov pri sprejemanju sklepov in na analizo razmerij in odnosov med organi.

Vsebinska analiza nam govori, kaj so določeni organi sprejemali, proceduralna pa, na kakšen način in v kakšnih razmerjih in odnosih moči so odločitve sprejemali.

Pri analizi omenjenega časovnega bloka so kot enota raziskovanja vzeti samoupravni in politični organi ter študentske skupine in ne posamezniki, ki so delovali v teh organih. Razlog je pač v tem, da za rekonstrukcijo dogajanja znotraj organov in skupin enostavno ne razpolagamo s substancialnimi podatki in da bi se za tovrstno rekonstrukcijo lahko naslonili le na reflektivne vire, tj. na izjave posameznih udeležencev, kar seveda pušča raziskovalcu veliko manevrskega prostora. Po drugi strani pa bi nas tovrstna analiza vodila v podrobno analizo delovanja posameznega organa, kar pa nikakor ni cilj raziskave.

Nadaljnje razmišljanje o možnosti analize študentskega bojkota sem omejil le na vsebinsko analizo sprejetih sklepov.

Na osnovi narejene kronologije sklepov še ni mogoče nič natančnega reči o konceptih in idejah, ki so bili v igri za razrešitev študentske problematike. Zato je

potrebna nadaljna analiza sklepov v naslednji smeri: vse sklepe je treba razvrstiti po tematskih sklopih, jih razvrstiti po časovnem zaporedju in prostorsko locirati (kdaj in v katerem organu so bili sprejeti).

Na osnovi takšne razvrstitve je mogoče zaključiti, kateri organ je bil iniciator neke ideje ali koncepta in kdaj jo/ga je spravlil v obtok znotraj političnega sistema, kakšna je bila ideja ali koncept v prvotni obliki, kateri organ jo/ga je še podprl, kateri ignoriral in kateri prvotno zamisel zožil ali razširil.

Ko se naredi takšna analiza posameznega podsklopa, je mogoče izluščiti tudi vse ideje in koncepte, ki so bili ponudeni za razrešitev problema, obravnavanega v sklopu.

Ko razgradimo in v podrobnosti raziščemo vsak posamezni podsklop, niso več drug ob drugem, drug drugemu zunanji, povezani le z njim zunanjim linearnim časom, pač pa se vzpostavi njihova notranja povezanost, vzpostavi se korespondenca med notranjim in zunanjim, bistvom in pojavom.

Ko na ta način razgradimo in v podrobnosti raziščemo vsak posamezni podsklop posebej in ga nato sintetiziramo na zgoraj omenjeni način, je mogoče na osnovi tega izluščiti tudi ideje in koncepte, ki so se ponujali za razrešitev določenega segmenta študentske problematike, tj. v naši raziskavi npr. socialno ekonomski položaj študentov.

S pomočjo moči abstrahiranja je mogoče izluščiti koncepte, ki so bili v igri za razreševanje določenega problema, koncept, ki je bil določen za razrešitev tega problema, potem je mogoče določiti, kdo je sprejel to koncepcijo in kdaj jo je sprejel ter ali se je ta koncepcija realizirala ali ne ter kje je prišlo do blokad pri realizaciji.

Na osnovi takšne analize je mogoče locirati na eni strani iniciativno moč in na drugi strani moč odločanja in realiziranja, ali z drugimi besedami, kje je bila locirana "avantgarda" in kje oblast.

Pri rekonstrukciji predbojkotnega obdobja se moramo nasloniti tudi na reflektivne vire, ki smo jih že omenjali.

Izpovedi udeležencev (intervjuji, ki jih je naredil raziskovalec po določenem času) imajo pri rekonstrukciji neko vrednost le v toliko, kolikor osvetljujejo posamezne prelomne točke v predbojkotaškem obdobju s podatki, ki jih ni mogoče dobiti iz zapiskov ali drugih substancialnih virov. Po drugi strani pa so individualne refleksije določenega obdobja po določenem času zanimive v toliko, kolikor neposredni udeleženci skozi govorjenje o dogajanju govorijo o sebi. (Tega so se morda nekateri akterji zavedali in že posnetega intervjuja niso hoteli avtorizirati.)

Individualne interpretacije enega obdobja so med seboj nujno različne že zato, ker izhajajo iz ne celostnega vpogleda na celotno obdobje. Tu pride do izraza še veliko bolj kot pri individualnih interpretacijah enega dogodka dejstvo, da so individualne interpretacije ujete v nek drug krog, ki si ga je posameznik pojmovno prisvajal in tisto, kar je bilo zunaj tega kroga, ni mogel misliti. Zamejenost tega kroga seveda izvira iz pozicije, ki jo je imel v procesu oblikovanja odločitev, ki so se tikale v našem primeru študentske problematike. Hipotetično gledano so lahko nekateri posamezniki imeli vpogled na celoto političnega odločanja, drugi pa le na posamezne fragmente. To je bila gotovo glavna determinanta individualnih interpretacij omenjenega obdobja. Druga determinanta pa je sposobnost posameznika, da razkrije z analitskimi sposobnostmi tisto, kar gre preko posameznih odločitev nekega organa in je tako sposoben v pojem ujeti politično dogajanje. Z drugimi besedami, individualna interpretacija določenega obdobja je determinirana s strukturno pozicijo posameznika in z njegovo analitsko sposobnostjo.

Pri refleksiji določenega obdobja se torej nujno srečujejo individualne interpretacije, ki so si med seboj različne in je skorajda vsaka bolj ali manj nepopolna, saj praviloma nima pregleda nad celoto političnega odločanja.

Poleg omenjenih individualnih interpretacij je možna še ena, ki je zamejena v takšen krog, v kakršnega jo je preišljeno zamejil raziskovalec. Ta interpretacija je narejena na obstoječih substancialnih virih in je v nekem smislu preko drugih individualnih interpretacij (kar se tiče kroga) in pod njimi (kar se tiče podrobnosti in natančnosti podatkov).

Na tej točki je seveda konflikt med nosilci individualnih interpretacij pod že omenjenimi pogoji neizogiben in bitka med njimi za pravost in resnico je nujna. Rezultat konflikta je zopet za vse udeležence porazen, saj morajo opustiti svojo prvotno interpretacijo in si na osnovi vseh ostalih interpretacij narediti novo, refleksijo, ki všteje tudi konflikt sam. Rezultat konflikta za tiste, ki so diskusijo opazovali od zunaj, pa je v tem, da so se dokopali do resnice tega obdobja skozi individualne interpretacije in interpretacije, narejene na substancialnih virih. Prišli so do pojma resnice študentskega bojkota, ki ni zamejena v različne individualne refleksije tega obdobja. S tem je hkrati onemogočena glorifikacija tega dogodka in obdobja po njem, kot tudi diskvalifikacija obdobja pred dogodkom. V nekem smislu je odpravljena travmatska točka, ki bi lahko še lep čas negativno vplivala na politično dogajanje, v našem primeru na politično dogajanje na ljubljanski univerzi.

Za celostno podobo političnega procesa, v katerem se je odločalo o reševanju socialnoekonomskega položaja študentov, je treba v analizo vpotegniti tudi sprotno zunanjo refleksijo, ki so jo delali javni mediji. Selekcionirane članke po vsebini v omenjenem časovnem bloku je treba analizirati z vsebinskega vidika, tj. katere probleme so odpirali in katera stališča so zastopali. S primerjavo sorodnosti ali različnosti s stališči in sklepi posameznih organov se da ugotoviti, koliko so bili javni mediji avtonomni v predstavljanju študentske problematike in koliko so bili le usta določenih organov ali skupin. Zgostitev poročanja o študentski problematiki na časovni osi pa bi nedvomno govorila o tem, od kdaj dalje je bila širša javnost sproti obveščena o študentskih problemih.

LITERATURA:

Elster, John, *Logic and Society*, London, 1978.

Lebowitz, Michael, *Marx s Methodological project*, 1980, (rokopis).

Lukšič, Andrej, *Kritika pozitivizma*, Ljubljana 1985, (diplomska naloga).

Marx, Karl, *H kritiki Heglovega državnega prava*, MEIDI, Ljubljana.

Mežnarič, Silva, *Bosanci*, Ljubljana, 1986.

Pihler, Borut, *Zgodovinskost logičnega in logika zgodovinskosti*, *Anthropos*, št.3-4/78, Ljubljana.

Zgaga, Pavel, *K Marxovi prvi kritiki Hegla*, *Vestnik*, št.1-2/83, Ljubljana.

Magnetogramski zapis diskusije o poročilu raziskave o študentskem bojkotu, 1987, Ljubljana, (osebni arhiv).